

MILENKO KREŠIĆ (ur.), *Trebinjsko-mrkanska biskupija u vrijeme posljednjeg vlastitog biskupa Nikole Ferića (1792.-1819.) i nakon njega*, Zbornik radova sa znanstvenog simpozija održanog u Stocu, 13. svibnja 2019., Teološko-katehetski institut, Mostar, 2020., 232 str.

U povodu dvjestote godišnjice smrti posljednjeg trebinjsko-mrkanskog dijecezanskog biskupa Nikole Ferića u Stocu je 13. svibnja 2019. održan znanstveni simpozij čiji je produkt zbornik radova s naslovom *Trebinjsko-mrkanska biskupija u vrijeme posljednjeg vlastitog biskupa Nikole Ferića (1792.-1819.) i nakon njega*. Simpozij je održan u organizaciji Trebinjsko-mrkanske biskupije, a u suradnji s Katoličkim bogoslovnim fakultetom iz Sarajeva i Teološko-katehetskim institutom iz Mostara koji je i izdavač zbornika radova. Zbornik radova sadržan je od osam znanstvenih radova kojima prethodi kratki *Predgovor* (str. 7-8) urednika Milenka Krešića.

Kronotaksa trebinjsko-mrkanskih biskupa s nekim prijepornim pitanjima (str. 9-33) pregledni je rad autora biskupa Ratka Perića. U radu autor donosi pregled biskupa spomenute biskupije s kratkim biografskim podacima, a podijelio ih je u tri grupe: biskupi predturskog razdoblja, biskupi turskog doba do početka 17. st. i biskupi od početka 17. st. do biskupa Nikole Ferića. Uz ovaj pregled, autor se dotiče pitanja je li Trebinjsko-mrkanska biskupija ikada bila titularna, a posebno je zanimljiv osvrt na pokret hercegovačkog pravoslavnog klera za sjedinjenjem sa Svetom Stolicom u Rimu koji se dogodio za biskupovanja Ante Primovića (1669.-1702.).

Hrvoje Kalem autor je drugoga rada u ovom zborniku naslovljen *Biskup - vidljivi princip i temelj jedinstva u svojoj mjesnoj crkvi* (str. 35-54). Rad je podijeljen u dvije cjeline. U prvom dijelu rada autor obrađuje pitanja tko je biskup, njegovu ulogu i narav te tematizira međuovisnost biskupa i zajednice. U drugom dijelu rada autor se bavi ključnim točkama Drugoga vatikanskog sabora o biskupskoj službi, njegovoj zadaći naučavanja, posvećivanja i upravljanja te o njegovoj brizi o svojim svećenicima. Slijedi rad *Pravni vid Trebinjsko-mrkanske biskupije* (str. 55-83) koji potpisuje Nikola Menalo. Autor se bavi

pravnom strukturom partikularne crkve s posebnim naglaskom na biskupiju i apostolsku administraturu te prema važećim crkvenim zakonicima objašnjava pojam apostolskog upravitelja. Drugi dio rada posvećen je pravnim aspektima Trebinjsko-mrkanske biskupije kao i njezinim umrlim i živućim biskupima, upraviteljima i svećenicima. U zaključku autor ističe da bi trebalo preispitati pravni položaj najstarije hrvatske biskupije. U dodatku rada nalaze se četiri geografske karte koje prikazuju Trebinjsko-mrkansku biskupiju kroz povijest.

Ako možemo tako reći, središnji dio ovoga zbornika radova jest članak *Trebinjsko-mrkanska biskupija u vrijeme posljednjega dijecezanskog biskupa Nikole Ferića (1792.-1819.)*, (str. 85-127). Autor Milenko Krešić rad je podijelio u osam dijelova kroz koje donosi vrijedne biografske podatke o samome biskupu Feriću kao i o okolnostima u kojima je obavljao svoju službu. Pa tako se dotiče i čestih sukoba između lokalnih muslimanskih moćnika koji su negativno utjecali na pastoralni život biskupa i njegovih svećenika. Nadalje, autor na temelju izvorne arhivske građe, u prvom redu izvješća samoga biskupa Ferića, donosi statističke podatke o stanju duša po župama, svećenicima i školovanju podmlatka, što je bio veliki problem, stanju i opremljenosti crkvenih objekata kao i o vjerskom stanju i pokušaju njegova poboljšanja. Rad završava nezgodama koje je biskup Ferić doživio u Dubrovniku i njegovom smrću.

Sljedeća dva rada nisu direktno vezana za razdoblje biskupovanja Nikole Ferića, ali su od velike važnosti za spoznaje o Trebinjsko-mrkanskoj biskupiji nakon što je ostala bez vlastitoga biskupa. Odnosno, obrađene su dvije važne teme a tiču se negativnih posljedica po Trebinjsko-mrkansku biskupiju zbog neimenovanja vlastitoga biskupa. Prvi takav rad jest *Pitanje granica Trebinjsko-mrkanske biskupije u kontekstu ponovne uspostave redovite crkvene hijerarhije u BiH* (str. 129-145) autora Bože Goluže i Marine Beus. U radu obrađena je tema prekrajanja međubiskupijskih granica u 19. st., s posebnim naglaskom na razdoblje uspostave redovite crkvene hijerarhije u BiH, gdje se isprepliću različiti crkveni, politički pa i osobni interesi sudionika spomenutih događanja. Naravno, posljedice tih diplomatskih igrice bile su štetne po teritorijalne okvire Trebinjsko-mrkanske biskupije. Drugi rad koji se dotiče negativnog odraza neimanja vlastitoga biskupa naslovljen je *Tragom nekretnina Trebinjsko-mrkanske biskupije na dubrovačkom području nakon smrti biskupa Nikole Ferića* (str. 147-165). Autor rada je Marinko Marić. U radu je donesen opis i pregled nekretnina koje je Trebinjsko-mrkanska biskupija imala u gradu

Dubrovniku, Župi dubrovačkoj i Konavlima, a u vlasništvu biskupije bili su i otočići ispred Cavtata i Molunta. Danas biskupija u svome vlasništvu nema niti jednu nekretninu na dubrovačkom području jer su joj sve nekretnine oduzete agrarnom reformom 30-ih godina 20. st. i komunističkom otimačinom nakon Drugoga svjetskog rata.

Pokušaj gradnje katoličke crkve i župne kuće u Trebinju od 1872. do 1878. godine (str. 167-182) rad je povjesničara i arhivista Marijana Sivrića. U radu su prikazane pravne radnje oko pokušaja gradnje crkve i župne kuće, a spomenuti su i sudionici tih pravnih poslova. Velika istočna kriza i Hercegovački ustanak poremetili su gradnju spomenutih objekata. Rad prate prilogi, odnosno pravna dokumentacija na koju se autor u samome radu referirao. Posljednji rad u zborniku naslovljen je *Biografski diskurs o Tomi Budislaviću* (str. 183-226). Autor Miroslav Palameta rad je podijelio u dvije tematske cjeline: Tekstovi o Budislaviću i Tomin životopis. U prvom dijelu rada autor kritički analizira određeni broj članaka o Budislaviću koji su utjecali na percepciju njegova lika u suvremenim znanstvenim krugovima, dok u drugom dijelu rekonstruira njegov životopis na temelju već poznate arhivske građe i daje realniju sliku Budislavićeva života i djela. Na samom kraju zbornika nalazi se *Kazalo osoba* (str. 227-232).

Ovaj zbornik radova satkan od osam vrijednih, zanimljivih i prije svega znanstvenih radova veliki je doprinos poznavanju povijesti Trebinjsko-mrkanske biskupije. Zbornik će svakako biti nezaobilazna literatura za daljnje istraživanje povijesti ove biskupije, ali i povijesti življa jugoistočne Hercegovine i namijenjen je kako znanstvenoj, tako i široj čitalačkoj publici.

Ana Zadro